

STRĂBUNII MEI: ISARIE URSU ȘI MARIA KOSMINOVA

Cunosc povestea a doar doi dintre străbunii mei, Isarie Ursu și Maria Kosminova. Și aceasta reconstituită fragmentar, când nu prea mai am din păcate pe cine să întreb. Istoria a doi oameni simpli cărora le-a fost dat să trăiască o poveste ce poate să pară incredibilă. Dar care a fost viața lor.

Isarie a fost născut la 9 mai 1890 în satul Ghirbom, o străveche așezare săsească, atestată în 1309 sub numele de Pirum. Astăzi este parte componentă a comunei Ghirbom, județul Alba, un sat deluros în care mai viețuiesc 653 de suflete îmbătrânite de vremuri. Lui Isarie i-au fost părinți Mihăilă și Rafila, iar despre ei nimic altceva nu mai poate fi știut. Decât că Isarie va fi fost singurul lor copil sau singurul care a supraviețuit în memoria celor care l-au cunoscut și care afirmă cu tărie că nu a avut nici frați nici surori. Supus al Imperiului Austro-Ungar într-un sat de sași, Isarie va fi fost însă botezat ca român în Biserica de lemn din Ghirbom, ridicată pe un vârf de deal la 1688, astăzi monument istoric. Care a fost copilăria și tinerețea lui Isarie în Ghirbom îmi pot doar imagina gândindu-mă la traiul obișnuit al oricărui țaran român în Ardealul secolelor ce au trecut. Îmi pot închipui că va fi lucrat pământurile dimprejur și că prea departe de casă nu va fi apucat să se depărteze. Asta avea să o facă însă curând, cum niciodată cu gândul nu s-ar fi gândit.

La 6 august 1914 Imperiul Austro-Ungar declară război Imperiului Țarist. Deja atacase Serbia, urma să răspundă peste câteva zile declarației de război a Franței și în anul următor a Italiei, iar la 27 august 1916 a Regatului României. Fără să știe că va deveni anonim actor al Războiului cel Mare și probabil fără să fie măcar întrebat, Isarie a fost înrolat (sau se va fi oferit voluntar?) în armata chezaro-crăiască. Nu voi cunoaște niciodată împrejurările plecării sale pe front, dar fiind singur fecior la părinți evenimentul este prilej de nenumărate supoziții, între care și aceea că la acel moment nu este exclus ca Isarie să fi fost deja singur pe lume. Cert este că la douăzeci și patru de ani Isarie a părăsit Ghirbomul natal fără să aibă habar încotro o apucă și, mai ales, pentru câtă vreme. Privind retrospectiv pot spune că în halucinantă aventură care a urmat viața a fost, totuși, îngăduitoare cu el.

Între cele cinci fronturi posibile Isarie a ajuns pe cel rusesc. Unde anume e mai greu de spus și nici nu are importanță. La 3 martie 1918 Imperiul țarist nu mai exista iar o Rusie în haos semna prin guvernul bolșevic pacea. Cândva în acest interval (în definitiv poate fi vorba și de ofensiva Brosilov din Galiția din iunie 1916) soldatul Isarie Ursu a căzut prizonier la ruși. Cert e că

astfel nu s-a numărat printre cele nouă milioane de combatanți care nu s-au mai întors la casele lor. Lui Isarie avea să îi fie sortit să își revadă casa natală, însă după foarte multă vreme. Ca prizonier de război a fost folosit ca forță de muncă în locul țăranilor ruși plecați la rândul lor pe același front. Într-un cătun sau o fermă ce avea numele de Golubkovskiy. În Omsk. Siberia. 55, 34 latitudine, 72, 11 longitudine, 116 metri altitudine. La granița cu Kazahstanul. Pe google earth acolo apar pământuri întinse și cam atât. Din câte am aflat din poveștile rămase de la el, nici nu era nimic altceva decât pământuri întinse, cu foarte puțini locuitori. Unul dintre aceștia se numea Maria Kosminova, născută la 9 martie 1890, în „Siberia”, din părinții Kuzma și Maria. Să fi fost Kosminova numele de fată al rusoaicei Mariei sau numele bărbatului ei rus, care nu s-a mai întors niciodată de pe frontul de pe care venise Isarie, nu se mai știe. Văduvă cu două fete de crescut, „chiabură” cu pământuri multe (sau, în altă variantă, cu fermă de vaci), Maria Kosminova s-a căsătorit cu Isarie Ursu. Cu „dușmanul”...

Omsk a fost o regiune extrem de activă a răboiului civil rus, cu forțe ale „albilor” opunând rezistență sovietelor. Într-o primă fază acolo își avea sediul guvernul naționalist siberian. Ulterior dinspre acea zonă a înaintat către Moscova cu forțe armate amiralul Alexandr Vasilevici Kolceak, comandant suprem al Guvernului Regional al Siberiei (cu sediul la Omsk), oprit în iunie 1919 de Lev Troțki. Foarte puternică era Legiunea cehă, formată din foști prizonieri de război și dezertori din armata austriacă, aceasta controlând o vreme întreaga Siberie. În 1920 a intervenit în zonă seceta și practic s-a instaurat haosul.

Ce făcea Isarie Ursu în acele vremuri pe acele meleaguri? Trăia. În 1921 Maria i-a născut primul copil, Vera. În 1924 a urmat Mihail (de bună seamă botezat astfel în memoria lui Mihăilă din Ghirbomul aflat la mii de kilometri distanță, pe un alt continent...). În 1926 Paraschiva. La 8 martie 1930 Marina, bunica mea. În 1933 Ilie. La un moment dat, în care an din păcate nu se mai știe, noul instaurat stat sovietic a băgat de seamă că în Golubkovskiy, Omskaia oblast, Siberia există un cetățean străin, fost prizonier de război al fostului Imperiu Țarist de pe urma fostului Imperiu Austro-Ungar, pe numele său Isarie Ursu. Care nu era nici tovarăș și nici nu avea ce să caute în Golubkovskiy. Așa că

I-au luat pe sus și l-au dus până la graniță. Care graniță? Va fi fost vorba de fluviul Nistru care despărțea sovietele de regatul României. Cert este că Isarie a refuzat să treacă pe celălalt mal al apei. L-au amenințat

că dacă nu trece granița îl împușcă. Dar Isarie știa că odată străbătut luciul apei îi va fi imposibil să își mai revadă vreodată familia rămasă în Siberia. Așa că, privind către partea românească, Isarie își va fi făcut cruce și s-a întors clandestin în Siberia. Cum anume numai Dumnezeu mai cunoaște. Dar a reușit. În Golubkovskiy (sau Omsk?) a urmat o îndelungată înfruntare între voința ardeleanului care nu renunța la familia lui și puterea sovietică ce îl amenința că îl bagă la închisoare ca pe un intrus ilegal ce era... În cele din urmă Isarie și-a luat întreaga familie cu el și a plecat din Golubkovskiy către Ghirbom. Intervenise între timp și colectivizarea și de bună seamă pământurile (sau vitele?) nu mai erau ale Mariei... Dacă cercetez mai cu băgare de seamă văd că prin 1932 a fost și o foamete cruntă, cu milioane de morți. Legenda spune că la plecare orânduirea sovietică i-ar fi spus: „Pleci, Isarie, dar și la voi acolo la Ghirbom va sosi comunimul cât de curând”.

Cert e că în 1934, Isarie și Maria, amândoi în vârstă de patruzeci și patru de ani, cu cei cinci copii, care aveau de la treisprezece la un an (bunica Marina mi se spune că mai avea amintiri vagi din Siberia părăsită la trei ani...) au ajuns în Ghirbom. Care acum era de ceva vreme parte a Regatului României. În toată această saga familială nu pot să nu mă gândesc, adesea, ce va fi fost în sufletul rusoaicei Maria care și-a lăsat în Siberia cele două fete (una numită Niura?) din prima căsătorie, știind că nu avea să le mai revadă vreodată. Faptul că am aflat că a fost decizia fetelor (de acum tinere domnișoare) să rămână în țara lor (Maria Kosminova a avut sigur o soră, Emilia) nu înlătură cu nimic din nodul ce mi se pune în gât ori de câte ori îmi imaginez ultima îmbrățișare a mamei și a celor două fiice undeva, pe un alt continent... O vreme și-au mai scris (rătăcite sunt, o tempora, acele scrisori rusești în chirilica anilor treizeci), dar istoria, mereu cumplită, avea să le întrerupă în curând firava legătură și urma le-a fost definitiv pierdută.

În Ghirbom, pe un deal, Isarie și ai săi s-au așezat la modesta lor casă țărănească (astăzi cele treisprezece arii de „pământ arabil” intravilan figurează la numărul 316). Va fi fost casa părintească? E sigur că la momentul revenirii în sat părinții Mihăilă și Rafila nu mai trăiau. Isarie ar fi primit două hectare de pământ, ca fost ostaș. Mă întreb însă în virtutea cărei legi a primit pământ de la statul român ostașul chezaro-crăiesc, „inamicul” unui război sfârșit cu șaisprezece ani în urmă? Cert este că Isarie a lucrat pământul de la „pârâul lui Rusu”, loc numit astfel după el (și pe care încă nu am reușit să îl străbat cu privirea), căci de acum i se va statornici în comunitate porecla de „Rusu” ce va estompa adeseori numele de Ursu. Era, zice-se, om aspru și sever, iar dacă nu aceasta va fi fost firea lui din naștere mi se pare firesc să o fi dobândit ca urmare a celor douăzeci de ani de peregrinări între imperii, popoare, limbi, continente și noi state. În 1936 Maria i-a născut ultimul copil, Ana. Întrebând ce o fi gândit rusoaica Maria când a ajuns din câmpia siberiană pe dealul ardelean, o altă Maria, ghirbomeancă care a apucat să o cunoască îmi spune că străbunica zâmbea ca răspuns

și apoi adăuga: „Dacă îți place omul îți place și locul”. Prea mulți ani nu au apucat ei însă a se bucura de traiul în tihnă pe plaiurile transilvane. În iunie 1941 Regatul României declară război Uniunii Sovietice.

Ce vor fi gândit Isarie și mai ales Maria rămâne al lor. Cert este că niciunul dintre fiii lor nu avea vârsta de a participa la acest război și de altfel niciun soldat român nu a ajuns până la Golubkovskiy. Trei ani mai târziu, în toamna lui 1944 tancurile sovietice ajunseseră și pe ulițele din Ghirbom. În vârstă de cincizeci și patru de ani și bun cunoscător al limbii ruse mi se spune că Isarie a jucat un rol esențial în a-i apăra pe consăteni de prea calda prietenie tovărășească a soldaților ruși... În anii ce au urmat (sau poate chiar mai înainte) Isarie își va fi vândut bună parte din pământ, după cum spune vecinul de azi de din jos: „A fost isteț. Că doar el știa că vine și la noi colectivizarea...”. Isteț sau nevoit, cert e că în conformitate cu legea retrocedării, din 1991, Isarie Ursu mai fugura doar cu treizeci și opt de arii. A fost paznic, severitatea și corectitudinea aducându-i de altfel și un conflict acutizat cu un consătean, în urma căruia i s-ar fi înscenat răspunderea pentru un furt din via colectivului, astfel încât în 1959, la șaiszeci și nouă de ani, Isarie a executat câteva luni de detenție în închisoarea de la Deva. Într-un fel pot să mă gândesc la un amar paradox: dacă sovietele nici nu l-au împușcat nici nu l-au închis în Siberia, l-au închis până la urmă comuniștii români...

Deși tot mai împovărați de vreme și de vremuri, Maria și Isarie au mai apucat și bucurii: și-au putut vedea pe fiecare din cei șase copii făcându-și câte un rost în lume, toți plecați din Ghirbom. De la unii li s-au dăruit și nepoți pe care viața a avut răbdare și le-a îngăduit a-i cunoaște: de la Mihail pe Vasile (născut prin 1950), de la Marina pe Maria Lucia (mama mea, născută pe 31 ianuarie 1955) și pe Iulian (născut în 1 octombrie 1959), de la Ilie pe Emilia (născută în 1 iulie 1958). Semiparalizată în ultima vreme și șintuită la pat, Maria s-a stins în Ghirbom, la 12 februarie 1960. Decesul a fost declarat de fiul ei cel mare, Mihail. A fost înmormântată în cimitirul de la biserica veche de lemn. Preotul paroh de azi a găsit-o în registrul parohial, cu mențiunea că acolo figurează că s-ar fi născut la 9 martie 1888 (și nu 1890). Isarie i-a supraviețuit trei ani și a decedat în 1963. Pe 12 februarie... Decesul a fost declarat de Dumitru Ursu (vreo rudă îndepărtată?). Nană Maria, ghirbomeanca ce i-a apucat pe amândoi, își amintește când au venit, noaptea, două dintre surori (Vera și Paraschiva?), să o anunțe că le-a murit tatăl. „A murit tete Isarie”. A fost înmormântat alături de Maria.

Străbunicii mei, singurii a căror poveste o cunosc, odihnesc în pace în satul Ghirbom. Să le fie țărâna ușoară.

Lucian Vasile Bâgiu, 4 mai 2010,
Trondheim, Norvegia